

УДК 349.6:351.79(477)

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У ГАЛУЗІ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ВОДНИХ ДЖЕРЕЛ В УКРАЇНІ

Черкашина М. К.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри екологічного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

Анотація Проаналізовано та розкрито зміст правових понять «водний об'єкт», «водне джерело», визначено ознаки водного об'єкта та встановлено місце водних джерел серед інших водних об'єктів водного фонду України. Виявлено та досліджено проблемні питання здійснення функцій державного управління у галузі використання та охорони водних джерел і запропоновано заходи щодо удосконалення їхньої реалізації. Охарактеризовано основні заходи правової охорони водних джерел.

Ключові слова: функції державного управління, державний облік, державний контроль у галузі використання та охорони вод, моніторинг вод, правова охорона водних джерел, поверхневі води, водний об'єкт.

Аннотация Проанализировано и раскрыто содержание правовых понятий «водный объект», «водный источник», определены признаки водного объекта и установлено место водных источников среди других водных объектов водного фонда Украины. Выявлены и исследованы проблемные вопросы осуществления функций государственного управления в сфере использования и охраны водных источников, а также предложены меры по усовершенствованию их реализации. Охарактеризованы основные меры правовой охраны водных источников.

Ключевые слова: функции государственного управления, государственный учет, государственный контроль в сфере использования и охраны вод, мониторинг вод, правовая охрана водных источников, поверхностные воды, водный объект.

Annotation There were analyzed and disclosed the contents of the legal concepts of «water object», «water source», defined the characteristics of the water body and established the location of water sources among other water bodies of the water Fund of Ukraine. Also there were identified and investigated problems of realization of functions of state management in the field of usage and protection of water sources and proposed measures to improve their implementation. And there were described the main measures of legal protection of water sources.

Key words: the functions of public administration, governmental accounting, state control over use and protection of waters, monitoring of waters, protection of water sources, surface water, water bodies.

Господарське використання водних ресурсів протягом останніх років та спорудження гідротехнічних систем негативно вплинули на стан водних об'єктів, а саме: суттєво змінюється кількісний і якісний стан вод, забруднюються і виснажуються водні ресурси та порушується їх екологічна рівновага. Тому необхідною є організація раціонального використання й ефективної охорони водних об'єктів, що має забезпечуватися комплексом організаційних, господарських і законодавчих заходів виваженої державної політики.

Недосконалість правового регулювання використання та охорони окремих водних об'єктів ускладнює досягнення поставлених цілей та завдань у вказаній сфері. Так, відсутність законодавчого визначення поняття «водне джерело» та неоднозначність у правовому регулюванні порядку використання джерельної води, відсутність конкретизованого нормативного закріплення порядку здійснення функцій державного управління водними джерелами призводить до занедбаності водних джерел, неконтрольованих втрат, забруднення та вичерпання водних ресурсів. Тому необхідним є дослідження питання реалізації функцій державного управління щодо водних джерел.

Актуальність теоретичного дослідження з означеної теми обумовлена необхідністю вдосконалення відповідного законодавства з метою формування ефективного організаційно-правового механізму охорони водних джерел від забруднення та

забезпечення раціонального використання його вод. Виявлення проблемних питань у правовому регулюванні організації діяльності відповідних уповноважених органів щодо управління водними джерелами надасть можливість усунути недоліки у регламентації порядку використання та охорони водних джерел.

Проблемам охорони навколишнього природного середовища, здійснення державного управління природними ресурсами присвячена низка наукових досліджень таких учених, як: Г.І. Балюк, М.М. Бринчука, А.М. Каверина [1], І.І. Каракаша, М.В. Краснової, Н.Р. Малишевої [2], О.С. Колбасова [3] та ін. Проблеми державного управління саме у галузі охорони та використання вод досліджували В.О. Джуган [4], А.К. Соколова [5], А.І. Черемнова [6], І.Є. Чумаченко [7] тощо.

Метою статті є дослідження змісту державного управління водними джерелами, особливостей реалізації окремих функцій державного управління у сфері використанням та охорони водних джерел.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 3 Водного кодексу України [8] усі води (водні об'єкти) на території України становлять її водний фонд. До водного фонду України належать: 1) поверхневі води: природні водойми (озера); водотоки (річки, струмки); штучні водойми (водосховища, ставки) і канали; інші водні об'єкти; 2) підземні води та джерела; 3) внутрішні морські води та територіальне море. Проте, Водний кодекс України не надає визначення терміну «водне джерело» та не встановлює однозначної

регламентації його статусу як окремого водного об'єкта, у зв'язку із чим необхідно з'ясувати наявність ознак водного об'єкта при характеристиці водного джерела.

У зв'язку із відсутністю правової дефініції «водне джерело» на законодавчому рівні, а також правової регламентації його статусу як окремого водного об'єкта у складі водного фонду держави, в юридичній науці існують різні підходи щодо розуміння правової природи джерела та його місця серед інших водних об'єктів.

Особливість водного джерела полягає в тому, що воно формується підземними водами, які перетворюються у поверхневі, вийшовши на земну поверхню через джерельні воронки (які утворюються на місцях, де водоносний горизонт пересікається з земною поверхнею). Тобто, водне джерело є природним виходом підземних вод на поверхню землі. Також водному джерелу притаманна така ознака, як наявність екологічного взаємозв'язку з навколишнім природним середовищем. Водні джерела являють собою унікальну природну цінність та мають велике значення для підтримання водного балансу інших поверхневих водних об'єктів, чим, зокрема, визначається необхідність їхньої особливої правової охорони.

Виходячи із норм законодавства, вихід підземних вод може мати місце не лише на земну поверхню, а й у поверхневі та морські водні об'єкти (ч. 3 ст. 6 Модельного водного кодексу для держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав від 16.11.2006 р.) [9]. Проте, О.В. Сердюк зазначає, що вихід підземних вод саме у водні об'єкти не може визнаватися окремим водним об'єктом, оскільки водний об'єкт – це природний або створений штучно елемент довкілля, в якому зосереджуються води (море, річка, озеро, водосховище, ставок, канал, водоносний горизонт). У свою чергу «вихід підземних вод» у інші водні об'єкти є спеціальним місцем, природним об'єктом, в якому води не зосереджується, а змінюють свою правову природу, перетворюються з підземних в поверхневі, морські [10, с. 6]. Тому, на нашу думку, джерело слід вважати окремим випадком виходу підземних вод, а саме виключно виходом на земну поверхню.

Вбачається доцільним віднести водні джерела до поверхневих вод з відповідним правовим регулюванням їх використання та охорони та запропонувати наступне визначення водного джерела – це концентрований зосереджений природний вихід підземної води із різних гірських порід безпосередньо на земну поверхню.

Враховуючи те, що води з водних джерел формують поверхневі водні об'єкти, то необхідним є визначення особливостей вжиття заходів запобігання забрудненню, засміченню, вичерпанню водного джерела, тобто охарактеризувати особливості здійснення правової охорони вказаних водних об'єктів.

Слід відзначити, що В.О. Джуган під правовою охороною вод пропонує розуміти законодавчо визначену систему заходів, основні завдання якої полягають в охороні вод від забруднення, засмічення та виснаження. До основних заходів, спрямованих на охорону вод в Україні, належать: 1) встановлення

водоохоронних зон, прибережних захисних смуг, смуг відведення, берегових смуг водних шляхів, зон санітарної охорони; 2) встановлення особливої режиму використання та охорони водних об'єктів природно-заповідного фонду; 3) заходи охорони вод від забруднення, засмічення і вичерпання; 4) заходи з запобігання шкідливих дій водам та аварій на водних об'єктах і ліквідація їх наслідків [4, с. 10-11].

С.С. Дубняк відмічає, що підхід до визначення розмірів і меж водоохоронних зон водних об'єктів базується на максимальному вивченні і врахуванні природних умов, що склались, взаємного негативного впливу прилеглої до урізу суші і води, господарського освоєння території [11, с. 26].

Так, за положеннями ст. 60 Земельного кодексу України та ст. 88 Водного кодексу України вздовж річок, морів і навколо озер, водосховищ та інших водойм з метою охорони поверхневих водних об'єктів від забруднення і засмічення та збереження їх водності у межах водоохоронних зон виділяються земельні ділянки під прибережні захисні смуги. Відповідно до ст. 1 Водного кодексу України прибережна захисна смуга – це частина водоохоронної зони відповідної ширини вздовж річки, моря, навколо водойм, на якій встановлено більш суворий режим господарської діяльності, ніж на решті території водоохоронної зони.

Прибережні захисні смуги встановлюються по берегах річок та навколо водойм уздовж урізу води (у меженний період) шириною: для малих річок, струмків і потічків, а також ставків площею менш як 3 гектари – 25 метрів.

Особливості встановлення водоохоронних зон безпосередньо навколо природного виходу підземних вод на поверхню землі, на відміну від струмків та потічків, законодавчо не визначені, що залишає поза увагою питання забезпечення сприятливого режиму використання, попередження забруднення, засмічення і вичерпання саме водних джерел. Вбачається доцільним поширити правила встановлення водоохоронних зон і щодо водних джерел, збереження яких повинно бути досягнуто шляхом урахування нормативних розмірів прибережних захисних смуг, установлених ст. 88 Водного кодексу України, та орієнтовних розмірів і меж водоохоронних зон, що визначаються відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності в них» від 08.05.1996 р. № 486 [12] та Порядку погодження природоохоронними органами матеріалів щодо вилучення (викупу), надання земельних ділянок, затвердженого наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 05.11.2004 р. № 434 [13] з урахуванням конкретної ситуації. Цієї позиції дотримується Верховний суд України (постанови від 21.05.2014 р. у справі 6-16цс14 від 24.12.2014 р. у справі № 6-16цс14).

Також з метою охорони водних джерел встановлені Державні санітарні норми та правила «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною», затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 12.05.2010 р. № 400 [14], згідно з якими територію

поблизу каптажу джерела треба утримувати в чистоті та організувати відведення поверхневого стоку.

У радіусі 50м від каптажів джерел не дозволяється здійснювати миття транспортних засобів, водопій тварин, влаштовувати водоймища для водоплавної птиці, розмішувати пристрої для приготування отрутохімікатів та іншу діяльність, що може призвести до забруднення ґрунту та води. Забороняється використовувати для підйому води з каптажу джерела громадського користування ємкості, які приносять споживачі, а також набирати воду із відра загального користування посудом, що належить споживачам.

Слід відзначити, що важливе значення в забезпеченні раціонального використання та охорони водних об'єктів відіграє державне управління. Як відзначає Б.В Єрофєєв, «державне управління водним фондом являє собою виконавчо-розпорядчу діяльність органів державної влади, спрямовану на найбільш раціональне використання водних об'єктів». Тобто, оскільки відповідно до ст.6 Водного кодексу води (водні об'єкти) є виключно власністю Українського народу і надаються тільки у користування, специфіка управління водним фондом полягає в тому, що воно є формою здійснення функцій, що випливають, насамперед із права розпорядження та управління – найважливіших елементів у змісті права державної власності на води, а також права володіння та користування, і повноважень, що випливають з територіального верховенства, виражених у вигляді відповідних актів державного управління водним фондом, полягає в забезпеченні комплексного і найбільш ефективного використання водних об'єктів [15, с. 9].

До основних функцій державного управління у зазначеній сфері слід віднести здійснення державного моніторингу водних об'єктів, ведення державного обліку вод і здійснення державного контролю та нагляду за використанням та охороною водних об'єктів.

При цьому правове регулювання водних відносин здійснюється загальнодержавними органами влади, природоохоронними міністерствами і відомствами, функції яких частково збігаються, і таким чином управління водними ресурсами здійснюється роздроблено, на що в науці звертається увага [16; 22].

Крім цього, на законодавчому рівні не закріплено здійснення вказаних функцій уповноваженими органами саме щодо водних джерел, як особливих водних об'єктів, використання та охорона яких потребує особливої уваги.

Так, відповідно до ст. 24 Водного кодексу України завданням державного обліку вод є встановлення відомостей про кількість і якість вод, а також даних про водокористування, на основі яких здійснюється розподіл води між водокористувачами та розробляються заходи щодо раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів.

Відповідно до ст. 28 Водного кодексу державний водний кадастр складається з метою систематизації даних державного обліку вод та визначення наявних для використання водних ресурсів. Порядок ведення державного водного кадастру, затверджений Постановою Кабінету Міністрів від 08.04.1996 р.

№ 413 [17], передбачає здійснення систематизації відомостей про поверхневі, підземні, внутрішні морські води та територіальне море; обсяги, режим, якість і використання вод (водних об'єктів); водокористувачів (крім вторинних). Державний водний кадастр складається з трьох розділів: поверхневі води; підземні води; водокористування і ведеться: ДСНС за розділом «Поверхневі води»; Держгеонадра за розділом «Підземні води»; Держводагентством за розділом «Водокористування».

Оскільки Водний кодекс України відносить водні джерела до підземних вод, то звертаємо увагу на ведення державного водного кадастру саме за розділом «Підземні води».

Так, на сьогоднішній день створена автоматизована інформаційна система Державного водного кадастру (АІС ДВК), проте інформація про кількість водних об'єктів та стан підземних вод не є відкритою для вільного доступу. За результатами проведеної роботи складаються державні баланси підземних вод всіх видів; щорічні інформації до Національної доповіді про стан навколишнього природного середовища в Україні та Національної доповіді про якість питної води та стан питного водопостачання в Україні; гідрогеологічні щорічники про стан підземних вод України; інформації для довідника «Мінеральні ресурси України»; довідки про стан та перспективи використання підземних вод на запити центральних та місцевих органів виконавчої влади, підприємств та установ, які займаються питаннями ресурсів та запасів, режиму та стану підземних вод на території України. Проте, з аналізу офіційних даних, зведених та опублікованих на сайті ДНВП «ГЕОІНФОРМ УКРАЇНИ» та у щорічному виданні за 2014 рік «Мінеральні ресурси України» [18], відповідними уповноваженими органами не здійснюється належним чином облік за кількісними та якісними показниками саме водних джерел як окремих водних об'єктів, зокрема відсутня інформація щодо кількості водних джерел в Україні та по регіонах, якість джерельної води, об'єм використаної води з джерел, тощо.

Щодо функції контролю, В.О. Джуган відзначає, що контроль за використанням та охороною вод полягає в забезпеченні додержання всіма юридичними та фізичними особами вимог водного законодавства та включає 4 стадії: 1) вибір об'єкта контролю; 2) проведення контрольних дій; 3) узагальнення отриманої інформації; 4) прийняття рішень про заходи реагування, визначення їх комплексу. До методів екологічного контролю належать: нагляд, спостереження, інспектування, перевірка, обстеження.

В.О. Джуган досліджує поділ контролю за використанням та охороною вод за різними критеріями, наприклад, за діючим екологічним законодавством – державний, громадський; за характером діяльності органів державного управління – загальний, спеціальний; за суб'єктами його здійснення – державний, відомчий, виробничий, громадський; за об'єктивним складом – природоохоронний, антропоохоронний. Об'єктами екологічного контролю виступають: стан довкілля та водних об'єктів, виконання заходів з охорони

довкілля водокористувачами, забезпечення заходів екологічної безпеки, дотримання водного законодавства, екологічних норм і правил [19, с. 420-422].

На сьогоднішній день контроль (нагляд) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони водних ресурсів здійснює Державна екологічна інспекція України. Відповідно до Положення про Державну екологічну інспекцію України, затвердженого Указом Президента України від 13.04.2011 р. № 454/2011 [20], остання здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням вимог законодавства про охорону і раціональне використання вод та відтворення водних ресурсів щодо: дотримання встановленого режиму господарської діяльності у зонах санітарної охорони джерел питного та господарсько-побутового водопостачання, водоохоронних зонах, прибережних захисних смугах, смугах відведення та берегових смугах водних шляхів; здійснення водокористувачами заходів із запобігання забрудненню водних об'єктів стічними (дошовими, сніговими) водами, що відводяться з їх території; виконання заходів з економного використання водних ресурсів; використання вод (водних об'єктів) відповідно до цілей та умов їх надання та ін.

Проте, неналежним чином здійснюється нагляд за використанням та охороною саме водних джерел, не реалізуються закріплені повноваження за ДЕІ щодо контролю за кількістю використаної джерельної води, виконанням заходів попередження та відвернення вичерпання, забруднення, засмічення водних джерел. Так, аналіз звіту та планів здійснення заходів контролю (нагляду) за дотриманням вимог природоохоронного законодавства територіальними органами ДЕІ (відповідними ДЕІ в областях) за 2015 рік свідчить про проведення перевірок діяльності лише спеціальних водокористувачів, різних господарюючих суб'єктів та про відсутність контролю за використанням водних джерел.

Пояснити такий стан здійснення нагляду у цьому напрямі можна відсутністю належного державного обліку водних джерел, оскільки неможливо здійснювати контрольні функції, не маючи відомостей про кількість та стан водних об'єктів, які підлягають перевірці. Тому, такі функції державного управління, як державний облік та контроль є взаємопов'язаними і для здійснення ефективного державного управління у сфері охорони та використання водних джерел, як окремих природних водних об'єктів, що мають особливу цінність, необхідним є налагодження належної системи обліку та деталізації контролюючих повноважень відповідних державних органів саме щодо водних джерел.

Також однією із основних функцій державного управління водними ресурсами є моніторинг вод. Дослідженню проблем правового забезпечення здійснення екологічного моніторингу та, зокрема, моніторингу вод присвячено наукові праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених у галузі екологічного та природоресурсного права як: В.О. Джуган [4], В.Є. Лизгаро [21], Н.Р. Малишева

[22], Ю.С. Петлюк [23], І.Є. Чумаченко [24], С.В. Шарапова [25] та ін.

Питання організації та здійснення державного моніторингу вод регулюється Водним кодексом України [8], постановою Кабінету Міністрів України від 20.07.1996р. № 815 «Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод» [26].

Державний моніторинг вод здійснюється з метою забезпечення збирання, оброблення, збереження та аналізу інформації про стан вод, прогнозування його змін та розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів. На сьогодні у державній системі моніторингу вод функції та задачі спостережень та інформаційного забезпечення виконують такі основні суб'єкти системи моніторингу: Мінприроди, Держводагентство, Держсанепідслужба, Державна гідрометеорологічна служба та їх територіальні органи, підприємства, установи та організації, що належать до сфери їх управління, обласні, міські держадміністрації.

Державна гідрометеорологічна служба (ДСНС) проводить моніторинг гідрохімічного стану вод на 151 водному об'єкті, а також здійснює гідробіологічні спостереження на 45 водних об'єктах. Отримуються дані по 46 параметрах, що дають можливість оцінити хімічний склад вод, біогенні параметри, наявність зважених часток та органічних речовин, основних забруднюючих речовин, важких металів та пестицидів. Увагу на необхідність дослідження стану водних джерел, на жаль, не звернуто.

Державна екологічна інспекція відбирає проби води та отримує дані по 60 вимірюваних параметрах. Державне агентство водних ресурсів проводить моніторинг річок, водосховищ, каналів, зрошувальних систем і водойм у межах водогосподарських систем комплексного призначення, систем водопостачання, транскордонних водотоків та водойм у зонах впливу атомних електростанцій. Крім того, у рамках радіаційного моніторингу вод водогосподарськими організаціями здійснюється контроль вмісту радіонуклідів у поверхневих водах.

Санітарно-епідеміологічна служба (МОЗ) проводить спостереження за джерелами централізованого та децентралізованого постачання питної води, а також місцями відпочинку вздовж річок та водосховищ, здійснює хімічний аналіз підземних вод, які призначаються для питного споживання.

Підприємствами Державної служби геології та надр здійснюється моніторинг стану підземних вод. У місцях моніторингу проводиться оцінка рівня залягання підземних вод (наявність), їх природного геохімічного складу. Проводяться визначення 22 параметрів, в тому числі концентрації важких металів та пестицидів.

Проте щодо водних джерел відсутня інформація про результати проведених організаційних заходів щодо спостереження, вивчення стану джерельних вод.

Також потрібно звернути увагу на те, що Міністерством екології та природних ресурсів,

органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями проводяться конкурси, акції з метою підтримки та активізації природоохоронної діяльності, спрямованої на досягнення конкретних практичних результатів з охорони та оздоровлення водних об'єктів.

Яскравим прикладом є щорічний Всеукраїнський конкурс до «Чистих джерел», метою якого є проведення комплексу робіт з оздоровлення (відновлення) окремих річок за участі органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та широкої громадськості, зокрема: відновлення та впорядкування джерел; впорядкування і догляд (очистка, залуження, заліснення) існуючих прибережних захисних смуг річок; створення прибережних захисних смуг; провадження заходів з відновлення історично сформованих природних ландшафтів у межах водоохоронних зон річок.

Відновлення водних джерел є складовою виконання Загальнодержавної цільової програми «Питна вода України» на 2011-2020 роки. На реалізацію вказаної програми мають бути спрямовані зусилля органів державної влади, органів місцевого самоврядування, колективів водогосподарських організацій та громадськості.

Як бачимо, функції управління водними джерелами, як окремими водними об'єктами, реалізуються відповідними уповноваженими органами не в повній мірі, що пов'язано із відсутністю однозначної та всебічної правової регламентації їх повноважень щодо охорони водних джерел. Відсутність належної уваги контролюючих органів до порядку їх використання та охорони призводить до безконтрольного витрачання водних ресурсів, забруднення вказаних водних об'єктів, та в результаті – нерациональної господарської діяльності, наслідком чого є занепад водних джерел. За таких обставин організація роботи з охорони, встановлення порядку використання та відновлення водних джерел здійснюється здебільшого зусиллями територіальних громад, окремих громадських організацій та безпосередньо водокористувачів.

Тому, вбачається доцільним наділення відповідних, передбачених законодавством, органів повноваженнями у зазначеній сфері (наприклад, щодо розробки та встановлення індивідуальних розмірів і більш жорсткого правового режиму водоохоронних зон для водних джерел, оскільки останні потребують підвищеної охорони від негативного антропогенного впливу, здійснення обліку кількості водних джерел та якості джерельної води, тощо).

Необхідним є також удосконалення правової регламентації повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування щодо управління та охорони саме водних джерел як самостійних водних об'єктів із закріпленням чітко розмежованої компетенції органів на здійснення обліку, моніторингу та контролю за використанням джерельної води.

ЛІТЕРАТУРА

1. Каверин А.М. Правовая охрана вод от загрязнения / А.М.Каверин. – М. : «Юрид.лит.», 1977. – 104 с.
2. Малишева Н. Р. Основні функції управління в галузі охорони навколишнього природного середовища [Текст] / Н. Р. Малишева // Екологічне право України.

Академічний курс: підруч. – Друге вид. / За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. – С. 187-241.

3. Колбасов О.С. Теоретические основы права пользования водами в СССР [Текст] / О.С. Колбасов. – М.: Наука, 1972. – 227 с.

4. Джуган В.О. Правове регулювання використання та охорони вод в Україні [Текст] : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / В. О. Джуган. – К., 2009. – 19 с.

5. Соколова А. К. Правові аспекти державного управління в галузі охорони вод і відтворення водних ресурсів [Текст] / А. К. Соколова // Проблеми законності. – Х. : Нац.ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2015.– Вип. 128. – С.154-164.

6. Черемнова А.І. Водний фонд України як об'єкт правової охорони [Текст] / А.І. Черемнова // Актуальні проблеми держави і права. – 2010. – Вип. 52. – С. 161-167.

7. Чумаченко І. С. Правове регулювання державного контролю за використанням та охороною водних об'єктів в Україні [Текст]: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.0606 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / І. С. Чумаченко. – К., 2012. – 19 с.

8. Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213-95 ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – № 24. – Ст. 189.

9. Модельний водний кодекс для держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав від 16.11.2006 р. // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_g20.

10. Сердюк О. В. Правові засади використання підземних вод [Текст]: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / О. В. Сердюк. – Х., 2014. – 20 с.

11. Дубняк С. С. Оцінка стану і проблеми законодавчого регулювання водоохоронних зон водних об'єктів України [Текст] / С.С. Дубняк // Гідрологія, гідрохімія і гідро екологія. – К.; Луцьк : РВВ ЛДТУ, 2005. – С. 25-40.

12. Про затвердження Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності в них: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.05.1996 р. №486 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/486-96-%D0%BF>.

13. Про затвердження Порядку погодження природоохоронними органами матеріалів щодо вилучення (викупу), надання земельних ділянок: Наказ Міністерства охорони навколишнього середовища України від 05.11.2004 року № 434 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1470-04>.

14. Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною»: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 12.05.2010р. № 400 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 51. – Ст. 1717.

15. Ерофеев Б.В. Советское водное и горное право [Текст] / Б.В. Ерофеев. – М. : ВЮЗИ, 1981. – 67 с.

16. Черкашина М.К., Виставна Ю.Ю. Правові проблеми скиду стічних вод у поверхневі водні об'єкти [Текст] / М.К. Черкашина, Ю.Ю. Виставна // Наук. вісник Чернівецького ун-ту: Збірник наукових праць. – Вип. 518. – Правознавство. – Чернівці: Рута, 2009. – С. 90-94.

17. Порядок ведення державного водного кадастру: Постанова Кабінету Міністрів від 08.04.1996 р. № 413 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/413-96-p>.

18. «Мінеральні ресурси України», щорічне видання Державного науково-виробничого підприємства «Державний інформаційний геологічний фонд України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://geoinf.kiev.ua/publikatsiyi/shchorichnyky/mineralni-resursy-ukrayiny/>.

19. Джуган В. О. Екологічний контроль як функція управління використанням та охороною вод в Україні [Текст] / В. О. Джуган // Держава і право. Юрид. і політ. науки : зб. наук. пр. – 2009. – Вип. 43. – С. 420-426.

20. Положення про Державну екологічну інспекцію України: Указ Президента України від 13.04.2011 року № 454/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/454/2011>.

21. Лизгаро В. Е. Организационно-правовое обеспечение охраны окружающей среды и экологической безопасности [Текст] / В. Е. Лизгаро // Экологическое право: учеб. / С.А. Балашенко, В.Е. Лизгаро, [и др.]; под ред. Т.И. Макаровой, В.Е. Лизгаро. – Минск : Изд. центр БГУ, 2013. – С. 149-188.

22. Малишева Н.Р., Єрофєєв М.І. Проблеми організації та функціонування системи екологічного моніторингу в Україні [Текст] / Н.Р. Малишева, М.І. Єрофєєв // Правова держава. Щорічник наукових праць.

Випуск п'ятий. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К.: 1994. – С.180-193.

23. Петлюк Ю. С. Правові засади здійснення екологічного моніторингу [Текст] / Ю. С. Петлюк // Бюлетень Міністерства юстиції України: Офіційне видання. – 2013. – № 12. – С. 126-131.

24. Чумаченко І. Є. Поняття та особливості державного контролю за використанням та охороною водних об'єктів в Україні [Текст] / І.Є. Чумаченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип.6-1. – Т.2. – С.118-122.

25. Шарапова С. В. Правове забезпечення екологічного моніторингу в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / С. В. Шарапова. – Х., 2002. – С. 19.

26. Порядок здійснення державного моніторингу вод: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.07.1996 р. № 815 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/815-96-%D0%BF>.

УДК 347. 45/47

ОБЪЕКТ ЦИВИЛЬНОГО ПРАВОВИДНОШЕНИЯ В ГАЛУЗІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Резніченко Л. В.,

Харківський національний університет
внутрішніх справ МВС України

Анотація У статті досліджується проблема об'єкту в правовому регулюванні цивільних правовідносин в галузі вищої освіти. Розглядаються доктрини щодо сутності правових об'єктів цивільних правовідносин. Дається авторська дефініція об'єкту цивільного правовідношення в галузі вищої освіти.

Ключові слова: об'єкт, цивільне правовідношення, вища освіта, право на захист, правомочність.

Анотация В статье исследуется проблема объекта в правовом регулировании гражданских правоотношений в области высшего образования. Рассматриваются доктрины касающиеся сущности объектов гражданских правоотношений. Дается авторская дефиниция объекта гражданского правоотношения в области высшего образования.

Ключевые слова: объект, гражданские правоотношения, высшее образование, право на защиту, правомочность.

Annotation In this article we investigated the problem of the object in legal regulation of civil relations in the field of higher education. We considered the doctrines concerning the nature of the objects of civil law relations. We gave the author's definition of the object of civil relations in the field of higher education.

Key words: object, civil relations, higher education, right to protection, competence.

Особливості взаємодії суб'єктів правовідношення щодо отримання вищої освіти, їх зв'язків між собою, значною мірою опосередковані специфікою об'єкту правовідношення та його правового стану, бо саме об'єкт з'єднує суб'єкта права і суб'єкта зобов'язання в правовідносинах [1, с. 36–66]. А відтак проблема об'єкту в правовому регулюванні відповідних правовідносин має не лише теоретичне, а й практичне значення.

Світова цивілістична наука має давню історію дослідження об'єкту правовідношення, а сам термін використовується, за твердженням Р. С. Бевзенко, вже понад два століття, рівно стільки, скільки існує сама теорія правовідношення [2, с. 5]. У юридичній літературі останніх часів навіть висловлена думка, що об'єкт правовідношення є улюбленим предметом спору цивілістів, втім йому приділяється більше уваги аніж він того вартий [3, с. 121]. З цим важко погодитись, бо як зазначав С. С. Алексєєв, об'єкт

правовідношення це той предмет навколишнього світу, матеріальне або духовне благо з приводу якого (по відношенню до якого) склалося правовідношення [4, с. 72].

Від початку існувало дві доктрини щодо сутності правових об'єктів цивільних правовідносин. Перша отримала назву – теорія множинності правових об'єктів (або плюралістична), прибічниками якої, ще на початку XIX ст. визнавали об'єктами цивільних правовідносин різноманітні явища зовнішнього світу, включно з людиною [5, с. 62]. Тобто людина «урівнювалась» з речами та благами. Окремі науковці критикуючи цю парадигму, називали її феодално-кріпацькою тенденцією буржуазної юридичної науки [6, с. 154].

Друга доктрина сутності правових об'єктів цивільних правовідносин визнавала лише єдиний правовий об'єкт – речі, на які поширюється суб'єктивні права (або моністична). Німецький цивіліст О. Г. Вендт наполягав – поняття об'єкту прав співпадає з реччю як такою [7, с. 15]. Інші прибічники